

แนวทางการพัฒนามอบบทบาทผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในกลุ่มเครือข่าย
สถานศึกษาที่ 2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3
Guidelines for developing the roles of school administrators based on the
four principles of Sangahavatthu in Educational Network Group 2 under the
Ubon Ratchathani Primary Educational Service Area Office 3

สมเกียรติ วงศ์ษา^{1*} พระมหาประยูร ดิกขปญโญ² และ บรรยวีสต์ ผางคำ³

Somkiat Wongsas^{1*} Phra Maha Prayoon Tikkhapanyo² and Banyawat Fangkam³

(วันที่รับบทความ: 25 กุมภาพันธ์ 2569, วันที่แก้ไขบทความ: 19 มีนาคม 2569, วันที่ตอบรับ: 21 มีนาคม 2569)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนามอบบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาวิธีการพัฒนามอบบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 3) ประเมินแนวทางการพัฒนามอบบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาที่ 2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3 เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณมีกลุ่มตัวอย่างคือผู้บริหารสถานศึกษาและครูจำนวน 127 ท่าน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์ และ วิจัยเชิงคุณภาพคือการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 ท่าน และการประเมินแนวทางโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนามอบบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวม สภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับความจำเป็นจากมากไปน้อย ลำดับแรกคือ ด้านการส่งเสริมและพัฒนาครูและบุคลากร รองลงมาคือ ด้านการประสานความสัมพันธ์ ลำดับต่อไปคือ ด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ และลำดับสุดท้ายด้านการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม 2) วิธีการพัฒนามอบบทบาทผู้บริหารสถานศึกษามี 4 ด้าน ได้แก่ การเป็นผู้นำทางวิชาการ การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม การประสานความสัมพันธ์ และการส่งเสริมและพัฒนาครูและบุคลากร โดยประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ให้เหมาะสมกับบริบทสถานศึกษา 3) ผลการประเมินแนวดังกล่าวทางมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนามอบบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาได้

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา; บทบาทผู้บริหารสถานศึกษา; หลักสังคหวัตถุ 4; กลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาที่ 2

¹นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

¹Master of Education (Buddhist Educational Administration), Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ubon Ratchathani Campus, Thailand

²ดร., ³ผศ.ดร.อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

²Dr., ³Asst.Prof.Dr., Faculty Member, Master of Education Program, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ubon Ratchathani Campus, Thailand

*Corresponding author e-mail: sorkob96@gmail.com

ABSTRACT

This research article aimed to: (1) examine the priority needs for developing the roles of school administrators; (2) investigate the approaches for developing the roles of school administrators based on the Four Principles of Sangahavatthu; and (3) evaluate the proposed guidelines for developing the roles of school administrators based on the Four Principles of Sangahavatthu in School Network Group 2 under the Ubon Ratchathani Primary Educational Service Area Office 3. This study employed a mixed-methods research design. The quantitative phase involved a sample of 127 school administrators and teachers, using a structured questionnaire as the research instrument. The qualitative phase consisted of in-depth interviews with 5 key informants, and the evaluation of the proposed guidelines was conducted by 3 experts. The research findings revealed that: 1. The overall current state of the development needs for school administrators' roles was at a high level, while the desirable state was at the highest level in all aspects. The priority needs, ranked from highest to lowest, were as follows: promotion and development of teachers and personnel, relationship coordination, academic leadership, and participative management. 2. The approaches for developing the roles of school administrators comprised four aspects: academic leadership, participative management, relationship coordination, and promotion and development of teachers and personnel, with the application of the Four Principles of Sangahavatthu appropriately adapted to the school context. 3. The evaluation results indicated that the proposed guidelines were at a high to the highest level in terms of appropriateness and feasibility, and could be effectively applied as guidelines for developing the roles of school administrators.

Keywords: development guidelines; roles of school administrators; Four Principles of Sangahavatthu; School Network Group 2

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ส่งผลให้การจัดการศึกษาต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนและความท้าทายหลากหลายประการ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องเผชิญกับปัจจัยทั้งภายในและภายนอกองค์กรที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อาทิ การปรับเปลี่ยนนโยบายภาครัฐ การแข่งขันด้านคุณภาพการศึกษา ความคาดหวังของผู้ปกครองและชุมชน ตลอดจนผลกระทบจากวิกฤติการณ์ต่าง ๆ เช่น ภาวะเศรษฐกิจถดถอย ภัยพิบัติทางธรรมชาติ และการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทที่ท้าทายของผู้บริหารสถานศึกษาในบริบทปัจจุบัน (รสสุคนธ์ มกรมณี, 2559)

ประเทศไทยได้กำหนดทิศทางการพัฒนาคนอย่างชัดเจนผ่านพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็น “คนดี คนเก่ง และมีความสุข” (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (สำนักงาน

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) นอกจากนี้ นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการยังเน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565)

ภายใต้บริบทดังกล่าว ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องเป็นผู้นำที่สามารถบูรณาการหลักการบริหารสมัยใหม่ควบคู่กับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม เพื่อขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนอย่างสมดุล ผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษา เนื่องจากมีบทบาททั้งด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณ และการบริหารทั่วไป (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ, 2556)

อย่างไรก็ตาม จากสภาพการบริหารงานในสถานศึกษาพบว่า ผู้บริหารจำนวนไม่น้อยยังประสบปัญหาในการปฏิบัติบทบาทให้ครอบคลุมทั้งด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ การบริหารแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาครูและบุคลากร รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการและคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยตรง (เฉลียว กล้าหาญ, 2554)

แนวคิดการบริหารสถานศึกษาที่บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการยึดมนุษยเป็นศูนย์กลาง การสร้างความเอื้ออาทร ความร่วมมือ และความเป็นธรรมในองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสถานศึกษา (ชูฤทธิ์ เตังไตรสรณ์, 2552; สิริวัฒน์ ศรีเครือดง, 2548) การนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานสามารถช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจ ความผูกพัน และความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ครู บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชน อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของสถานศึกษาอย่างยั่งยืน (เฉลียว กล้าหาญ, 2554)

แม้จะมีงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาและการบริหารเชิงคุณธรรมอยู่จำนวนหนึ่ง แต่ยังไม่พบว่าการศึกษาที่มุ่งพัฒนาแนวทางการพัฒนาบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 อย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงบริบทของสถานศึกษาในพื้นที่ท้องถิ่นยังมีจำกัด (จริญญาภรณ์ ศรีจันดารี และจุฬารัตนภรณ์ ธนะแพทย์, 2560)

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษาวิธีการพัฒนาบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 และประเมินแนวทางการพัฒนาบทบาทดังกล่าว เพื่อเสนอแนวทางเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา การกำหนดนโยบายด้านการบริหารการศึกษา และการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทและความท้าทายในสังคมปัจจุบันอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ในกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาที่ 2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3
2. เพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาที่ 2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3
3. เพื่อประเมินแนวทางการพัฒนาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาที่ 2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้รูปแบบเชิงอธิบายลำดับขั้น (Explanatory Sequential Mixed Methods Design: QUAN → QUAL) เริ่มจากการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อศึกษาสภาพและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 จากนั้นจึงดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่ออธิบาย ขยายความ และสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทจริง และสุดท้ายนำแนวทางที่ได้ไปประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษาในกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาที่ 2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3 จำนวนทั้งสิ้น 186 คน จาก 14 โรงเรียน (BIGDATA. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3, 2568)

1.2 กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ กำหนดขนาดโดยใช้ตารางของ Krejcie and Morgan (1970) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 127 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ตามตำแหน่งหน้าที่ (ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา) เพื่อให้ได้ตัวแทนของประชากรอย่างเหมาะสม

1.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 5 คน ที่มีประสบการณ์บริหารไม่น้อยกว่า 5 ปี คัดเลือกด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

1.4 ผู้ทรงคุณวุฒิ สำหรับการประเมินแนวทาง จำนวน 3 คน ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษา 1 คน และผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 จำนวน 2 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถามเชิงปริมาณ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ Likert's Rating Scale (บุญชม ศรีสะอาด. 2560) จำนวน 40 ข้อ ครอบคลุมบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ 1) ด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ 2) ด้านการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม 3) ด้านการประสานความสัมพันธ์ 4) ด้านการส่งเสริมและพัฒนาครูและบุคลากร

2.2 ประเมินทั้งสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ เครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC ≥ 0.50) และมีค่าความเชื่อมั่นโดยวิธีของครอนบาค (0.70)

2.3 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา

2.4 แบบประเมินแนวทางการพัฒนา ใช้ประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และประโยชน์ใช้สอยของแนวทางการพัฒนาบทบาทผู้บริหารสถานศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ดำเนินการขออนุญาตเก็บข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.2 เก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามออนไลน์ (Google Form) จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 127 คน

3.3 เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเผชิญหน้า ใช้เวลาประมาณ 30-45 นาที ต่อคน พร้อมการบันทึกเสียงและตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธี Member Checking

3.4 นำผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนา

3.5 ประเมินแนวทางด้วยใช้แบบประเมินความ เหมาะสม ความเป็นไปได้ และประโยชน์ใช้สอย เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิกันพิจารณา ให้ข้อเสนอแนะ และประเมินความเหมาะสมของแนวทาง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

4.1.1 ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
วิเคราะห์ระดับบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4

4.1.2 วิเคราะห์ความแตกต่างโดยใช้ t-test และ One-way ANOVA และทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีของ Scheffé

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์เชิงธีม (Thematic Analysis) โดยผ่านกระบวนการถอดความ การเข้ารหัส การจัดหมวดหมู่ และการสังเคราะห์เป็นประเด็นหลัก พร้อมตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วย Triangulation, Member Checking และ Peer Debriefing

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินแนวทาง

วิเคราะห์เชิงปริมาณด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามความคิดเห็นของครูและผู้บริหารสถานศึกษาพบว่า บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) การเป็นผู้นำทางวิชาการ 2) การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม 3) การประสานความสัมพันธ์ 4)การส่งเสริมและพัฒนาครูและบุคลากร

สภาพปัจจุบัน โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ทุกด้าน ขณะที่ สภาพที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด หรือ มาก แสดงให้เห็นว่าครูและผู้บริหารสถานศึกษามีความคาดหวังให้ผู้บริหารพัฒนาบทบาทให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นในทุกมิติ

ตารางที่ 1 ดัชนีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาบทบาทผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักสังคหวัตถุ ๔

ด้านบทบาทผู้บริหาร	สภาพปัจจุบัน (D)	สภาพที่พึงประสงค์ (I)	PNI_modified	ลำดับความ จำเป็น
การเป็นผู้นำทางวิชาการ	3.66	4.52	0.235	3
การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม	3.69	4.54	0.230	4
การประสานความสัมพันธ์	3.66	4.53	0.238	2
การส่งเสริมและพัฒนาครูและ บุคลากร	3.61	4.50	0.246	1

เมื่อพิจารณาคำดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI_modified) พบว่า ทุกด้านมีค่าเป็นบวก สะท้อนให้เห็นว่าทุกบทบาทมีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา โดยเรียงลำดับความจำเป็นจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) ด้านการส่งเสริมและพัฒนาครูและบุคลากร 2) ด้านการประสานความสัมพันธ์ 3) ด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ 4) ด้านการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ผลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การดูแลเอาใจใส่ และการปฏิบัติต่อบุคลากรอย่างเสมอภาค เป็นประเด็นเร่งด่วนที่ควรให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกในการกำหนดแนวทางการพัฒนาบทบาทผู้บริหารสถานศึกษา

2. ผลการศึกษาวิธีการพัฒนามาตรฐานของผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักสังคหวัตถุ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ผู้บริหารมีมุมมองสอดคล้องกันว่า หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทการทำงานจริง แม้ในทางปฏิบัติอาจไม่ได้เรียกชื่อหลักธรรมโดยตรง แต่มีการนำสาระสำคัญไปใช้ผ่านการช่วยเหลือ การสื่อสารที่ดี การทำงานร่วมกัน และการปฏิบัติต่อทุกฝ่ายอย่างเป็นธรรม ในแต่ละด้านสามารถสรุปแนวทางการพัฒนาได้ดังนี้

1. ด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ ผู้บริหารควรทำหน้าที่เป็นผู้นำการเรียนรู้และเป็นที่พึ่งทางวิชาการของครู โดยสนับสนุนทรัพยากร สื่อ และเทคโนโลยีทางการศึกษา ให้คำปรึกษา นิเทศติดตาม และร่วมสะท้อนผลการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับหลัก ทาน และ อตถจริยา

2. ด้านการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการบริหาร ใช้การสื่อสารด้วย ปิยวาจา และลงมือปฏิบัติงานร่วมกับครูตามหลัก อตถจริยา เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของงานและความร่วมมือ

3. ด้านการประสานความสัมพันธ์ ผู้บริหารควรสื่อสารอย่างสุภาพ จริงใจ และให้เกียรติทุกฝ่าย ปฏิบัติต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างเสมอภาคตามหลัก สมานัตตตา และลงมือช่วยเหลือแก้ไขปัญหาย่อยอย่างเป็นธรรม

4. ด้านการส่งเสริมและพัฒนาครูและบุคลากร ผู้บริหารควรให้โอกาสในการพัฒนาอย่างเท่าเทียมดูแลสวัสดิการ ชมเชยและให้กำลังใจ รวมทั้งมอบหมายงานให้เหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละบุคคล โดยบูรณาการหลัก ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา อย่างครบถ้วน

3. ผลการประเมินแนวทางการพัฒนามาตรฐานของผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักสังคหวัตถุ 4

จากการสังเคราะห์ผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่า แนวทางการพัฒนามาตรฐานผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 มีความสอดคล้องกับสภาพจริงของสถานศึกษาและตอบสนองต่อความต้องการของครูและผู้บริหารสถานศึกษาอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูและบุคลากร การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และการบริหารงานบนฐานของความเอื้ออาทรและความเป็นธรรม

ผลการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิพบว่า แนวทางดังกล่าวมีความเหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์สามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาได้จริง และมีศักยภาพในการเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารงาน การทำงานร่วมกัน และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน หากมีการนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษา

อภิปรายผล

1. อภิปรายผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนามาตรฐานผู้บริหารสถานศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาที่ 2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3 มีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาได้ปฏิบัติบทบาทหน้าที่ในระดับที่เหมาะสมแล้ว แต่ยังมีช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์ ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการจำเป็นในการพัฒนามาตรฐานผู้บริหารให้มีความเข้มแข็ง เป็นระบบ และสอดคล้องกับความคาดหวังของครูและบุคลากรทางการศึกษา

ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำทางการศึกษา ซึ่งระบุว่าผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการศึกษา โดยเฉพาะด้านวิชาการ การมีส่วนร่วม และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หากบทบาทดังกล่าวยังไม่ดำเนินการได้อย่างเต็มศักยภาพ จะส่งผลต่อประสิทธิผลของ

สถานศึกษาโดยรวม (Hallinger, 2011) พบว่า ความแตกต่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์ของบทบาทผู้บริหาร เป็นตัวบ่งชี้ความจำเป็นในการพัฒนาเชิงระบบ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้

2. อภิปรายผลการศึกษาวิธีการพัฒนามาตรฐานบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การพัฒนามาตรฐานบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาควรดำเนินการโดยการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ในเชิงปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และเชื่อมโยงกับบริบทการบริหารสถานศึกษาในชีวิตจริงการสนับสนุนทรัพยากร โอกาส และการพัฒนาวิชาชีพแก่ครูและบุคลากร สอดคล้องกับหลักทาน การสื่อสารด้วยถ้อยคำสุภาพ รับฟังความคิดเห็น และสร้างแรงจูงใจ สอดคล้องกับหลักปิยวาจา การลงมือช่วยเหลือ ทำงานร่วมกัน และนิเทศติดตามอย่างใกล้ชิด สอดคล้องกับหลักอตถจริยา ขณะที่การปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเสมอภาค เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ สอดคล้องกับหลักสมานัตตตา ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการสร้างความไว้วางใจและความสามัคคีในองค์กร

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารสถานศึกษาตามหลักพุทธธรรม ที่มองว่าการบริหารที่มีคุณธรรมเป็นฐานจะช่วยเสริมสร้างความร่วมมือและความผูกพันของบุคลากรในองค์กร (พระธรรมปิฎก ((ป.อ. ปยุตโต), 2559) รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริพร จันทรดี (2564) ที่พบว่า ผู้บริหารที่ใช้การสื่อสารเชิงบวกและเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วม จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู

3. อภิปรายผลการประเมินแนวทางการพัฒนามาตรฐานบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาตามหลัก สังคหวัตถุ 4

ผลการประเมินแนวทางการพัฒนามาตรฐานบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยผู้ทรงคุณวุฒิพบว่า แนวทางที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และประโยชน์ใช้สอยอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าแนวทางดังกล่าวมีความสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ

ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการประเมินแนวทางหรือรูปแบบการพัฒนา (Program Evaluation) ที่ระบุว่า แนวทางที่ดีควรมีความเหมาะสมกับบริบท ความเป็นไปได้ในการดำเนินงาน และสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ใช้จริง (Stufflebeam & Shinkfield, 2007) นอกจากนี้ งานวิจัยของ นฤมล แก้วคำ (2563) ยังชี้ให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาผู้บริหารที่ผ่านการสังเคราะห์จากข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จะมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้พัฒนาสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น แนวทางการพัฒนามาตรฐานบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ จึงถือเป็นแนวทางที่มีคุณค่าเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ สามารถใช้เป็นกรอบในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาในระดับเครือข่าย และเป็นต้นแบบในการประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อยกระดับคุณภาพการบริหารการศึกษาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ ผู้บริหารควรพัฒนามาตรฐานโดยมุ่งทำหน้าที่เป็นผู้นำการเรียนรู้และเป็นที่พึ่งทางวิชาการของครู ผ่านการสนับสนุนทรัพยากร สื่อการเรียนรู้ และเทคโนโลยีทางการศึกษาอย่างเพียงพอ ควบคู่กับการให้คำปรึกษา การนิเทศติดตาม และการร่วมสะท้อนผลการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามหลักทานและหลักอตถจริยา อันมุ่งเน้นการให้และการลงมือช่วยเหลือเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนอย่างแท้จริง

1.2 ด้านการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ ไปจนถึงการดำเนินงานและการประเมินผล โดยใช้หลักปิยวาจาในการสื่อสารอย่างสุภาพ ให้เกียรติ และรับฟังความคิดเห็นอย่างจริงจัง พร้อมทั้งลงมือปฏิบัติงานร่วมกับครูตามหลักอรรถจริยา และวางตนอย่างเสมอภาคตามหลักสมานัตตตา เพื่อสร้างความศรัทธา ความไว้วางใจ และความรู้สึกเป็นเจ้าของงานร่วมกันภายในสถานศึกษา

1.3 ด้านการประสานความสัมพันธ์ ผู้บริหารควรพัฒนาทักษะการสื่อสารเชิงบวกและการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมกับครู บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชน โดยยึดหลักปิยวาจาและหลักสมานัตตตาในการปฏิบัติต่อทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียม เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ ในกรณีที่เกิดความขัดแย้ง ผู้บริหารควรลงมือช่วยเหลือและไกล่เกลี่ยปัญหาอย่างจริงจังตามหลักอรรถจริยา พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามหลักทานในมิติของการให้ข้อมูล โอกาส และความร่วมมือ

1.4 ด้านการส่งเสริมและพัฒนาครูและบุคลากร ผู้บริหารควรวางแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรทุกคนเข้ารับการพัฒนอย่างเท่าเทียม ทั้งด้านการอบรม การศึกษาต่อ และการพัฒนาทักษะวิชาชีพ ควบคู่กับการใช้การสื่อสารเชิงบวก การชมเชย ยกย่อง และการดูแลสวัสดิการ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยยึดหลักทาน ปิยวาจา อรรถจริยา และสมานัตตตาในการบริหารบุคลากรอย่างครบถ้วน

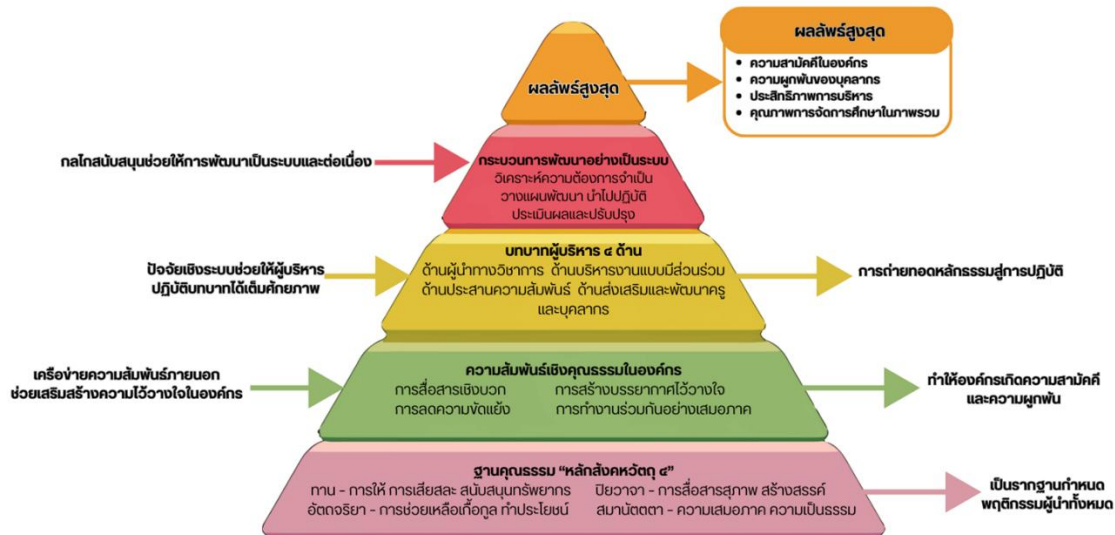
2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเพื่อติดตามผลการนำแนวทางการพัฒนาบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ไปใช้ในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อศึกษาผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการและคุณภาพการศึกษาในระยะยาว

2.2 ควรศึกษาปัจจัยอื่นที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบทบาทผู้บริหารสถานศึกษา เช่น ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม วัฒนธรรมองค์กร หรือการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้และพัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาให้มีความหลากหลายและรอบด้านมากยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาที่ 2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3 ซึ่งเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยบูรณาการผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ทำให้เกิดองค์ความรู้เชิงบูรณาการที่สามารถสรุปได้ดังนี้

จากภาพ องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพควรตั้งอยู่บน “ฐานคุณธรรมตามหลักสังคหวัตถุ ๔” อันเป็นรากฐานสำคัญของพฤติกรรมผู้นำ ซึ่งนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์เชิงคุณธรรมภายในองค์กร เกิดความไว้วางใจ ความร่วมมือ และบรรยากาศการทำงานที่เกื้อกูลกัน

เมื่อมีฐานความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง ผู้บริหารจะสามารถพัฒนาบทบาทสำคัญทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ผู้นำทางวิชาการ การบริหารแบบมีส่วนร่วม การประสานความสัมพันธ์ และการพัฒนาครูและบุคลากร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การวิเคราะห์ความต้องการ การวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผล

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ ความสามัคคีในองค์กร ความผูกพันของบุคลากรที่เพิ่มขึ้น ประสิทธิภาพในการบริหารที่สูงขึ้น และการยกระดับคุณภาพการศึกษาโดยรวม

ดังนั้น แนวทางดังกล่าวจึงเป็นองค์ความรู้เชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงหลักพุทธธรรมกับการบริหาร การศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาองค์กรทางการศึกษาให้เกิดความยั่งยืนและมีประสิทธิผลในระยะยาวได้อย่างเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ปีงบประมาณ 2565.
- จริญญาภรณ์ ศรีจันดารี, และ จุฬารพรณภรณ์ ธนะแพทย์. (2560). การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา. *วารสารการบริหารการศึกษา*, 8(2), 45–58.
- ชูฤทธิ์ เตังไตรสรณ์. (2552). การบริหารสถานศึกษาตามแนวพุทธธรรม. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เฉลียว กล้าหาญ. (2554). บทบาทผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารแบบมีส่วนร่วม. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นฤมล แก้วคำ. (2563). การพัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาบนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏ.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รสสุคนธ์ มกรมณี. (2559). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคการเปลี่ยนแปลง. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 27(3), 1–14.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2556). การบริหารการศึกษา: แนวคิดและการปฏิบัติ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580). สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). รายงานสภาวะการศึกษาไทย. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3. (2568). ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนสังกัด สพป.อุบลราชธานี เขต 3. <https://bigdata.ubon3.go.th>
- ศิริพร จันทรดี. (2564). การบริหารสถานศึกษาด้วยการสื่อสารเชิงบวกที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของครู. *วารสารการบริหารการศึกษา*, 15(2), 85–98.
- สิริวัฒน์ ศรีเครือดง. (2548). การบริหารตามหลักพุทธธรรม. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- Hallinger, P. (2011). Leadership for learning: Lessons from 40 years of empirical research. *Journal of Educational Administration*, 49(2), 125–142.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.
- Stufflebeam, D. L., & Shinkfield, A. J. (2007). *Evaluation theory, models, and applications*. Jossey-Bass.